

Elżbieta Podpłóńska

Książki emigracyjne

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 25, 308-311

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ELŻBIETA PODPŁOŃSKA

KSIĄŻKI EMIGRACYJNE

W latach 2003 i 2005 Muzeum Narodowe w Kielcach otrzymało w darze kolekcję Ireny i Mariana Ney-Bigo z Los Angeles, na którą złożyły się m.in. militaria, medale, odznaczenia wojskowe, ryciny, a także cenny księgozbiór.

Osobiste doświadczenia obojga małżonków zdobyte w czynnej służbie wojskowej podczas II wojny światowej, zdecydowały o charakterze zgromadzonej przez nich kolekcji. Należy wymienić choć kilka faktów z bogatej biografii ofiarodawców.

Irena Ney-Bigo to córka gen. Brygady WP Juliusza Zulaufa (1891-1943), zasłużonego dla Kielc dowódcy stacjonującej tu 2 Dywizji Piechoty Legionów (1930-1938), inicjatora budowy kieleckiego gmachu Domu Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego oraz powstania pomnika Czwórki Legionowej. Podczas II wojny światowej gen. Juliusz Zulauf brał udział w obronie Warszawy, potem dostał się do niewoli niemieckiej więziony w oflagach, zmarł w 1943 roku Irena Zulauf na początku wojny mieszkała we Lwowie, skąd w 1940 roku została zesłana do Kazachstanu, gdzie pracowała jako sanitariuszka w szpitalu wojskowym, potem odkomenderowano ją do szkoły wojskowej II Korpusu Polskiego w Palestynie, skąd w 1947 przez Egipt wyjechała do Anglii. Tu została wcielona do Polskiego Korpusu Przynależenia i Rozmieszczenia.

Marian Ney-Bigo (1925-2000), podczas okupacji przebywał w Polsce biorąc udział w powstaniu warszawskim. Uczestniczył również w walkach Brygady Świętokrzyskiej do 1945 roku, potem wstąpił do 1 Dywizji Pancerniej gen. Maczka. Dostał się do Anglii; zmobilizowany został do Polskiego Korpusu Przynależenia i Rozmieszczenia, i tu spotykał Irenę.

W 1948 roku Irena Zulauf i Marian Ney-Bigo zawierają związek małżeński. Razem emigrują do Kanady, a w 1953 do Stanów Zjednoczonych. Zamieszkują w Los Angeles, prowadzą już cywilne życie. Pasją Mariana Ney-Bigo było wojsko i wszystko co z nim związane. Nie mogąc z przyczyn politycznych wrócić do kraju, kolekcjonuje poza jego granicami polską broń, mundury, odznaki pułkowe, malarstwo, książki, jednocześnie pieczołowicie przechowuje pamiątki rodzinne. Jak stwierdził po latach jego żona *W Los Angeles stworzył sobie namiastkę Polski*. Zbierał książki o tematyce związanej z historią polskiej wojskowości – zawodowych historyków działających w Polsce do 1939 roku. W księgozbiórze znalazły się publikacje niskonakładowe i albumowe o bogatej szacie edytorskiej wykonane przez znane oficyny wydawnicze, grafików, ilustratorów tworzących w okresie

Il. 1. Kazimierz Opaliński

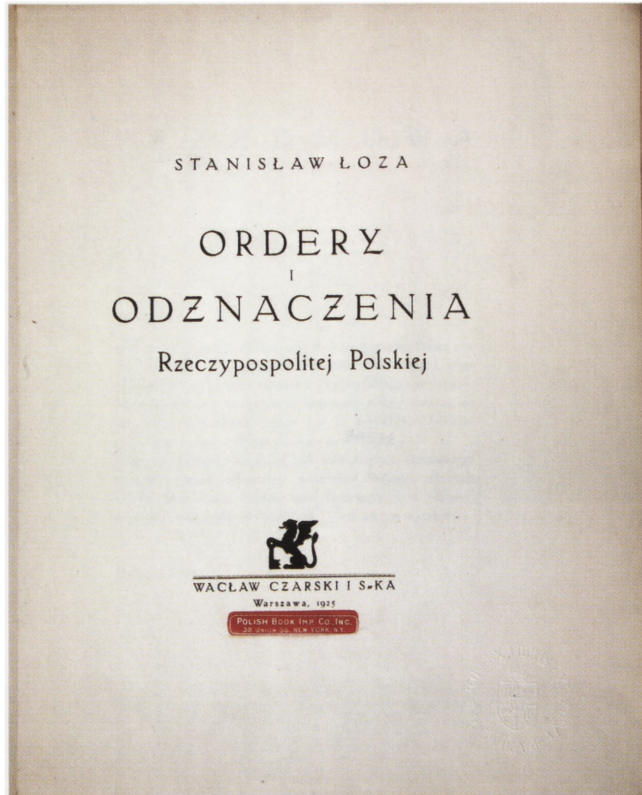
Il. 2. Władysław Opaliński

Il. 3. Etykieta – szyld polskiej księgarni

II Rzeczypospolitej. Na wielu książkach zachowały się ciekawe znaki proveniencyjne, wynikające z faktu wieloletniego kupowania ich poza granicami Polski. Wśród nich znajduje się etykieta-szyldzik polskiej księgarni działającej w Nowym Jorku w latach 1907-1963. Była to THE POLISH BOOK Importing Company, której założycielem był pochodzący z Lwowa Jakub Vorzimmer. Księgarnia specjalizowała się, na dużą skalę, importem książek polskich z Europy. W 1913 roku przyjechał na krótko do Warszawy i wówczas przekształcił swą firmę w spółkę akcyjną, do której przystąpiło wielu wydawców polskich, m.in. A. Altenberg, Gebethner i Wolff. Ludwik Fiszer i inni. Księgarnia prosperowała znakomicie do wybuchu I wojny światowej. W 1925 Jakub Vorzimmer połączył ją z działającą od 1921 roku agencją czasopism i księgarnią The Polish News Agency, której właścicielem był Władysław Opaliński (1888-1957) starszy brat Kazimierza Opalińskiego (1890-1979)¹. Po wczesnej śmierci rodziców, Władysław przejął warsztat ojca,

¹ Kazimierz Opaliński, debiutował w 1912 roku na deskach teatralnych Śląska. Po II wojnie światowej występował w Warszawie w Teatrze Narodowym i Współczesnym. Grał również w teatrze radiowym („Jeziorany”) oraz w ponad 30 filmach fabularnych odnosząc sukcesy w rolach charakterystycznych m.in. w: „Barbarze

Il. 4. Strona tytułowa

ale powołanie do armii austriackiej na trzy lata spowodowało trudności finansowe.

W 1911 roku korzystając z urlopu w wojsku, wyemigrował do Nowego Jorku. Kazimierz musiał zlikwidować intrologatornię i wysłał Władysławowi pieniądze do Ameryki, które pozwoliły mu na założenie wspomnianej agencji. W 1925 roku Władysław Opaliński przejął kierownictwo THE POLISH BOOK Co. W 1927 roku podjął nowatorską formę propagandy i rozpowszechniania wydawnictw – objazd bibliobusem skupisk polonijnych na terenie St. Zjednoczonych. Do wybuchu II wojny światowej firma Opalińskiego odegrała poważną rolę w kształtowaniu i podnoszeniu potrzeb kulturalnych emigracji oraz rozbudzaniu zainteresowań książką polską na rynku amerykańskim. W latach II wojny światowej podstawą egzystencji firmy stał się zasób wydawnictw zgromadzonych do 1939 roku.

Po wojnie THE POLISH BOOK wydała trzy katalogi księgarskie, które rejestrowały 3.300 tytułów książek i czasopism sprowadzanych z Polski. Poszerzył również wybór oferowanych wydawnictw o antykwarskie pozycje. W latach 40. nakładem firmy wydano 15 książek (głównie podręczniki szkolne i przedruki lite-

Radziwiłówniej” (1936), „Celulozie” (1957), „Eroice” (1958), „Rękopisie znalezionym w Saragossie” (1964), „Bolesławie Śmiałym” (1971). W latach 70. XX w. był również aktorem teatru TV, wystąpił m.in. w sztukach: „Drewniany talerz”, „Chłopcy”

ratury pięknej). Po śmierci Władysława Opalińskiego w 1957 roku firmę przejęła jego żona Helena i prowadziła do 1969 roku².

W księgarni tej Państwo Ney-Bigo kupili część zbiorów, o czym świadczy 40 egz. zachowanych etykiet naklejonych na stronach tytułowych lub na wewnętrznych stronach opraw książek i czasopism. Etykiety drukowane na papierze w kolorach czerwonym i granatowym z białymi napisami podającymi nazwę księgarni, mają wymiary 8x58 mm. Zaopatrzone w nie zostały m.in.: biografia ks. Józefa Poniatowskiego autorstwa Adama Skalkowskiego, znanego polskiego historyka epoki napoleońskiej oraz praca z zakresu falerystyki, której autorem jest Stanisław Łoza, polski historyk, znawca orderów i odznaczeń.

Eleonora Podgórska

ŚWIĄTECZNY UPOMINEK

Zgodnie z tradycją święta Bożego Narodzenia są obchodzone najczęściej w gronie rodzinnym. W wigilijny wieczór zgromadzeni wokół choinki i świątecznego stołu domownicy, składają sobie życzenia i obdarowują się prezentami.

W Polsce zwyczaj ten został zapoczątkowany pod koniec XVIII wieku we dworach szlacheckich i stopniowo upowszechnił się wśród innych grup społecznych. W XIX wieku częstym upominkiem okolicznościowym stała się książka. Większe księgarnie i wydawnictwa na czas świąteczny drukowały specjalne ilustrowane „Katalogi Wydawnictw Gwiazdkowych”, z których klienci mogli dowiedzieć się nie tylko o cenach oferowanych książek, ale także o przeznaczeniu ich dla danej grupy czytelniczej. Były zatem wydawnictwa dla: „małych dzieci”, „dzieci do lat 10”, „dzieci starszych”, „dorastającej młodzieży” i „osób starszych”. Najwyższe ceny osiągały wydawnictwa tzw. luksusowe, o starannej szacie ilustracyjnej i edytorskiej.

W 1927 roku do rzadkich edycji luksusowych zaliczono pochodzące z poznańskiej firmy wydawniczej Rudolfa Wegnera *Portrety polskie Elżbiety Vigée-Lebrun 1755-1842* z 24 rycinami heliograficznymi³. Księgę tę, o wymiarach 31x24 cm,

² A. Kłossowski, *Na obczyźnie. Ludzie polskiej książki*. Ossolineum. Wrocław 1984, s. 208-242

A. Kłossowski, W. Zalewski, *Sprzedawcy książki polskiej i rosyjskiej na obczyźnie. Od 1918 r. po czasy współczesne Materiały do historii księgarstwa. (Dealers of Polish and Russian Books Active Abroad 1918 to Present. A Contribution to the History of Book Trade)*. Biblioteka Narodowa Warszawa – Stanford University Libraries. Warszawa – Stanford 1990, s. 102-103

³ Heliograviury, czyli ilustracje wykonane techniką druku wklęsłego (odmiana akwatynty), która pozwalała na wydobycie półtonów, cieni i finezji w przedstawianym rysunku. Służyła od XIX wieku do reprodukcji dzieł sztuki malarstwa, rzeźby i zabytków architektury itp.